

РОЗДІЛ VI. СОЦІАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

УДК 373.018.213.1.–053.6

Т. В. Галич

Вінницький обласний інститут післядипломної
освіти педагогічних працівників

СПІВПРАЦЯ З БАТЬКІВСЬКОЮ ГРОМАДОЮ В КОНТЕКСТІ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ ДО ПІДЛІТКІВ У СИСТЕМІ РОБОТИ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА

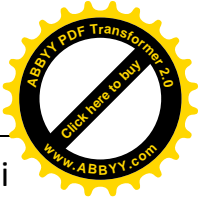
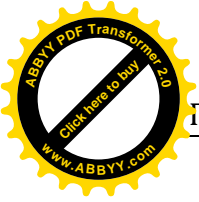
У статті обґрунтовано необхідність творчо-просвітницької взаємодії класного керівника, який працює з підлітками, з батьками учнів задля успішної реалізації особистісно орієнтованого виховання в системі загальноосвітньої школи.

***Ключові слова:** особистісно орієнтований підхід, підліток, класний керівник, система виховної роботи, батьківська громада.*

Постановка проблеми. Демократизація освіти, надання їй державно-національної спрямованості вимагають від психолого-педагогічної науки пошуку нових шляхів якісного вдосконалення виховання молодих поколінь. Триває робота над створенням такої моделі вихованості людини, яка дозволяла б їй оптимально вирішувати складні питання власної життєтворчості, успішно досягати індивідуальних і суспільних цілей. Особлива увага приділяється розробці нових виховних технологій, які б забезпечували формування і розвиток у дітей насамперед духовних якостей як домінуючих і вирішальних для розвитку ціннісної системи людини.

Проблеми цілісного розвитку особистості учня протягом усіх років його навчання у школі розв'язуються швидше інтуїтивно, оскільки цілеспрямованої стратегії розвитку особистості педагога поки ще немає. Нині у психолого-педагогічній науці владно заявляє про себе такий конструктивний підхід, згідно з яким слід створювати нові механізми виховання і моральної самореалізації школярів, а не лише культивувати ті, що склалися.

Ідеї особистісно орієнтованого виховання є особливо актуальними для сучасного етапу державотворення. За умов різних соціальних змін був фактично порушений механізм передачі емоційних зв'язків від покоління до покоління. Культивування однотипного державного виховання (ясла, дитячий садок, школа з групою продовженого дня) призводило до заперечення розуміння, прийняття, визнання дитини, а в сім'ї не спрацьовувала ідея «безумовної любові».

Особистісно орієнтоване виховання передбачає формування і розвиток у дитини особистісних цінностей. Лише вони завдяки своїм сутнісним показникам здатні виконувати функцію вищого критерію для орієнтації індивіда у світі й опори для особистісного самовизначення [1, 5].

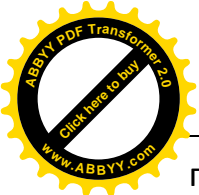
Виховання – категорія вічна. Воно виникло з появою людини й існуватиме доти, поки є потреба передавати досвід від одного покоління іншому. Освіта стала можливою лише з появою цивілізації. Виховання здійснюється не лише школою. Особистість – продукт усього суспільства: від сім'ї до засобів масової інформації, від дитячого садка до ВНЗ і виробництва. Отже, тлумачення виховання як структурної одиниці освіти принижує його роль і не відповідає реаліям соціальної практики. Виховання становить головну, внутрішню сутність і навчання, і освіти. Саме вони є його складовими [3, 8]. Адже в педагогіці неодноразово стверджувався пріоритет виховання над навчанням (К. Ушинський).

Аналіз актуальних досліджень. Особистісно орієнтованій спрямованості виховання велику увагу приділяли у своїх працях педагоги: Ш. Амонашвілі, Р. Бернс, А. Бойко, І. Зязюн, С. Кононко та ін.; психологи: І. Бех, Ю. Гільбух, І. Кон, Г. Костюк, А. Маслоу, Ю. Орлов, В. Петровський, В. Рибалко, К. Роджерс, І. Якиманська та ін.

Так, А. Маслоу підкреслював, що кожна дитина має особисту натуру, яка є вродженою і чинить опір втручанням [6]. Учителю повинен виявити цю натуру та врахувати її індивідуальні особливості. Сутнісні особливості дитини повинен вивчати класний керівник, адже в сучасній загальноосвітній школі основну виховну функцію виконує саме він.

Особистісно орієнтований підхід у вихованні неможливий без вивчення особистості кожної дитини, вивчення психологічного клімату, в якому розвивається учень. Загальновідомо, що сім'я – провідний фактор виховання дитини. Психологи довели, що основні риси характеру людини закладаються саме у перші 5 років життя. Тому до школи потрапляє дитина з чітко вираженими особистісними рисами. Характер же учня виправити, як доводить практика, неможливо, а школа може змінити лише дещо в особистісній структурі вихованця.

Проблемі вдосконалення процесу підготовки вчителів до роботи з батьками учнів приділяли значну увагу видатні педагоги: К. Ушинський, П. Лесгафт, П. Блонський, С. Шацький, А. Макаренко, В. Сухомлинський. В українській педагогічній науці проблеми сімейного виховання розглядаються також у працях О. Воропая, В. Постоного, В. Семіченко, В. Скуратівського, М. Стельмаховича, О. Сухомлинської, у наукових

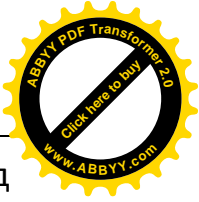
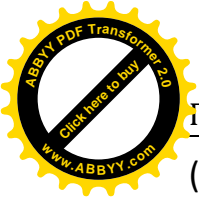
публікаціях М. Євнуха, у дослідженнях з проблем родинного виховання І. Беха, В. Кузя, Ю. Руденка, З. Сергійчука, П. Щербаня та ін.; зарубіжних педагогів: А. Торре Делло, Дж. Уінделл, Г. Фігдорр та ін.

Взаємодія з батьківською громадою найперше необхідна тим класним керівникам, які працюють з підлітками. Адже підлітковий вік є визначальним у житті молодої людини. Саме тоді відбувається інтенсивний процес особистісного самовизначення школярів, формується система цінностей, зміцнюється мотивація поведінки та вчинків, проектується модель майбутнього ставлення до батьків, оточуючих людей, до держави у цілому. Саме в підлітковому віці діти певною мірою усвідомлюють себе суб'єктами своєї життєдіяльності, переймаються бажанням бути у всьому самостійними і незалежними.

З досвіду співпраці з батьками підлітків можна зробити висновок про основні непорозуміння в сім'ях. Це насамперед завищені вимоги до власних дітей, постановка перед ними нереальних цілей. Особливо часто це відбувається в сім'ях, де батьки за певних причин не змогли самореалізуватися та не здійснили своїх життєвих планів. У своїх дітях такі батьки намагаються втілити власні втрачені мрії, часто не враховуючи дитячих інтересів, особливостей характеру, а нерідко і розумових здібностей. Обмаль інформації про власних дітей та надмірна амбіційність деяких батьків призводять до кризових ситуацій у сім'ях. Такі конфлікти можливо розв'язати класному керівнику.

Виклад основного матеріалу. У виховному арсеналі класного керівника є безліч можливостей створити ситуацію успіху, яка допоможе підвищити самооцінку підлітку, а батькам – відчути гордість за свою дитину та побачити її з іншого, зовсім їм невідомого боку. Згідно з результатами досліджень Ю. Гільбуха, О. Киричука, близько 70% школярів зберігають взаємини з батьками аж до закінчення школи. У решти 30%, починаючи з 7 класу, взаємини з батьками істотно погіршуються, досягаючи в окремих випадках кризового стану [4, 67].

Знайомлячись із класом та вивчаючи кожну особистість окремо, класному керівнику необхідно мати інформацію про склад сім'ї учнів. Крім опрацювання анкетних даних з класного журналу, можна скористатися досить відомою методикою – малюнком сім'ї. Молодші підлітки залюбки зобразять усіх членів своєї родини і вкажуть те місце, яке, на їх думку, посідають вони. За допомогою шкільного психолога або самостійно вчитель зможе проаналізувати результати дитячої творчості. Передусім повинні насторожити ті малюнки, в яких переважає темний колір

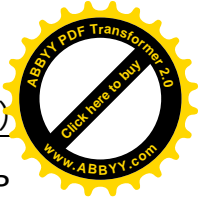
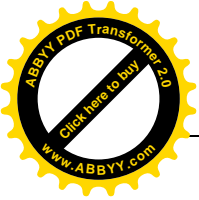
(прихована агресія); де члени сім'ї знаходяться на далекій відстані один від одного, й ті, де сама дитина відсутня зовсім. Саме з такими сім'ями класному керівникові потрібно познайомитися у першу чергу.

Існує багато суперечливих думок серед учителів та науковців з приводу того, чи слід відвідувати дітей удома. Досвід роботи у школі вказує на те, що класному керівнику необхідно це робити, заздалегідь попереджаючи про свій візит та чітко обговоривши з батьками його мету. Атмосфера у сім'ї є одним із найголовніших факторів, які формують самооцінку підлітка та його «Я-концепцію». Входячи у сім'ю, досить швидко можна сказати, як розвивається дитина чи добре їй тут. У кожній сім'ї існує власна «виховна атмосфера». Деякі компоненти її досить нейтральні, тоді як інші справляють негативний вплив. Тут може панувати тепла, спокійна атмосфера, яка сприяє відпочинку та релаксації. У такій сім'ї люди почувають себе затишно, а дитина, що там зростає, благополучно розвивається. Вона морально стверджується, отримуючи від батьків схвалення та підтримку, а потім може зреалізувати себе у будь-яких сферах життя.

Однак небагато дітей мають подібні умови. За нашими спостереженнями, більшість живе у сім'ях, де панує атмосфера напруження та песимізму, де дітей осуджують та не приймають. Тут діти обділені любов'ю та підтримкою. Це пояснюється тим, що багато батьків сьогодні живе занадто напруженим життям, і в них просто не залишається сил і часу для повноцінного спілкування з дитиною (за статистичними даними, у середньому батьки спілкуються з дітьми 7 хвилин щоденно). Існує статистика, що лише 50% дітей відчуває безпеку у сім'ї; кожен п'ятий – у школі; кожен десятий – у своєму середовищі. Аналізуючи події у світі, можна зробити висновок про те, що школа стає об'єктом світового тероризму. За даними українського соціологічного дослідження 2010 року, кожен третю дитину б'ють у сім'ї часто; кожен десяту – постійно б'ють; кожен п'яту – ображають.

Традиційна система виховання спрямована на «слухняного» вихованця. Демократизація суспільства, упровадження особистісно орієнтованих технологій у систему навчання спричиняють глибокі зміни у міжособистісних відносинах батьків та дітей. Класному керівнику необхідно проводити роз'яснювальні бесіди, семінари, запрошувати спеціалістів для проведення кваліфікованої педагогізації батьків.

Особливої уваги класного керівника потребують сім'ї «заробітчани», де один чи обидва з батьків виїхали на заробітки за кордон. У цьому разі дитину забезпечують матеріально, але втрачають як особистість, оскільки руйнують родинні зв'язки. Такі сім'ї необхідно негайно виявляти та тримати під особливим контролем.

Існує думка про те, що один батько або одна мати не можуть правильно виховати дитину. Під час роботи у школі доводилося спостерігати багато випадків, коли діти з неповних сімей отримували повноцінне виховання і любов. Запорука успіху сімейного життя полягає не в тому, чи є обоє з батьків, чи лише один з них. Головне – правильне спрямування виховання.

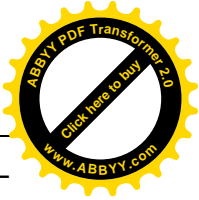
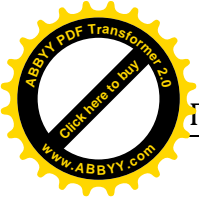
Протягом педагогічної діяльності класному керівнику доводиться бачити різні сім'ї, спостерігати різноманітні сімейні відносини. Все це накладає на педагога додаткові моральні обов'язки. Головним з них є конфіденційність, адже вчитель може володіти дуже особистісною, навіть інтимною інформацією. Здатність до співпереживання, альтруїзму для вихователя вкрай важливі, але вони повинні мати розумні межі, щоб не призвести до негативного виховного ефекту. Тому на першому етапі своєї діяльності вихователь має чітко окреслити умови й обмеження, у межах яких він працюватиме з вихованцем.

На думку І. Бега, педагог має стати у центрі виховного процесу, який за своєю психологічною сутністю виявляється доцільною організацією взаємин між дорослими і дитиною. Тож у виховному процесі має дійсно відбуватися справжня «людська зустріч», яка вимагає того, щоб вихователь, поряд зі своєю професійною роллю, зберіг здатність бути особистістю [1, 141]. З першого контакту з дитиною та сім'єю класний керівник повинен подумки прогнозувати її особистісну реакцію на всі ситуації, які утворюють простір виховної діяльності. Стиль спілкування з батьківською громадою – суттєвий момент у діяльності вихователя. Під час бесіди потрібно уникати офіційного тону, зверхності, агресії, наказів, вимог; розмовляти спокійно і доброзичливо, але необхідно встановити певну дистанцію.

Висновки. На основі вищесказаного можна зробити висновок, що плідна співпраця з батьками підлітків класному керівнику стане можливою за таких умов:

- конфіденційність (максимальна індивідуалізація, уміння обережно маніпулювати отриманою інформацією);
- належна етика взаємин з батьками (відсутність тиску, зверхності, агресії з боку вчителя);
- діагностика (виявлення рівня тривожності у дітей, її причин, характеристика «виховної атмосфери» в сім'ї, самооцінки тощо);
- створення шкільних традицій співпраці з батьківською громадою (батьківський всеобуч, «круглі столи» та бесіди з психологами, лікарями та іншими спеціалістами, родинні свята, концерти, екскурсії, походи та ін.).

Головна мета взаємин класного керівника з батьківською громадою – це створення сприятливої атмосфери для становлення особистості підлітків, адекватної самооцінки, щоб шкільне виховання не розходилося з вихованням сімейним, допомагати дитині подолати специфічний підлітковий вік. Така допомога набуває повноцінного характеру лише за умови, якщо вихователь, класний керівник не тільки озброєний знаннями існуючих у цій галузі закономірностей, а й уміє побачити прояви цих закономірностей у життєдіяльності, у конкретних діях і вчинках того шкільного класу, яких доручений його піклуванню. Отже, теоретичні знання у цій галузі повинні поєднуватися з відповідними психодіагностичними вміннями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання : наук.-метод. посіб. / І. Д. Бех. – К. : ІЗМН, 1998. – 204 с.
2. Бех І. Д. Педагогіка успіху : виховну втрати та їх подолання / І. Д. Бех // Світ виховання. – 2004. – № 5. – С. 6–12.
3. Бойко А. М. Парадигмальні напрями виховання 6 варіанти вибору / А. Бойко. // Рідна школа. – 2001. – № 3. – С. 7–10.
4. Гільбух Ю. З. Шкільний клас : як пізнати й виховати його душу / Ю. З. Гільбух, О. В. Киричук. – К. : Перспектива, 1996. – 208 с. – (Учитель і психодіагностика ; № 7).
5. Кемпбелл Р. Как справляться с гневом ребенка / Р. Кемпбелл. – СПб : Мирт, 1998. – 186 с.
6. Маслоу А. Самоактуализация личности и образования / А. Маслоу ; перевод с англ., предисл. Г. А. Балла. – Киев–Донецк, 1994. – 52 с.
7. Dr. James Dobson. Preparing for Adolencece / Dr. James Dobson. – Copyright 1989 by Regal Books. 190 p.

РЕЗЮМЕ

Т. В. Галич. Сотрудничество с родителями в контексте личностно ориентированного подхода к подросткам в системе работы классного руководителя.

В статье обоснована необходимость творческо-просветительского взаимодействия классного руководителя, работающего с подростками, с родителями учащихся для успешной реализации личностно ориентированного воспитания в системе общеобразовательной школы.

Ключевые слова: личностно ориентированный подход, подросток, классный руководитель, система воспитательной работы, родители.

SUMMARY

T. Galych. Cooperation with the parents in the context of teenagers person's up-bringing in the working system of class manager.

The article deals with necessity of pedagogical cooperation with teenager's parents for successful realization of person's up-bringing in the working system of class manager.

Key words: persons up-bringing, teenager, class manager, parents, up-bringing system.